

СМОЛА С. В.,
аспірант
Інституту економіко-правових досліджень
(Національна академія наук України)
суддя
(Господарський суд Луганської області)

УДК 346.9

ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЇ ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

Досліджено засоби реалізації принципу процесуальної економії у різних інститутах господарського процесу. Проаналізовано проблемні питання судового розгляду господарських спорів. Обґрунтовано напрями вдосконалення господарсько-процесуального законодавства.

Ключові слова: принцип процесуальної економії, господарський процес, господарсько-процесуальне законодавство, договірна підсудність, показання свідків.

Исследуются способы реализации принципа процессуальной экономии в разных институтах хозяйственного процесса. Проанализированы проблемные вопросы судебного рассмотрения хозяйственных споров. Обоснованы направления усовершенствования хозяйственно-процессуального законодательства.

Ключевые слова: принцип процессуальной экономии, хозяйственный процесс, хозяйственно-процесуальное законодательство, договорная подсудность, показания свидетелей.

The ways of realization of principle of procedural economy are researched in the different institutes of economic process. The problem questions of judicial consideration of economic arguments are analyzed. Directions of improvement of economic procedural legislation are grounded.

Key words: principle of procedural economy, economic process, economic procedural legislation, contractual cognizance, testimonies of witnesses.

Вступ. У правовому регулюванні господарського процесу простежуються положення, відповідно до яких чітка регламентація процесу поєднана з неможливістю вичерпно повно регламентувати у законі всі без винятку процесуальні дії і документи у позовному провадженні, оскільки це не відповідатиме доцільності з точки зору економії нормативного матеріалу. Провадження у суді першої інстанції являє собою найбільш складний і відповідальний етап розгляду справи. Саме тому на цій стадії господарського процесу повинні проявлятися основні вимоги принципу процесуальної економії, значення якого полягає у тому, щоб при судовому вирішенні справи найбільш повно, доцільно та своєчасно використовувати всі встановлені законом засоби для правильного й швидкого вирішення спору. Разом з тим, як свідчить аналіз судової практики, залишається чимало питань, що потребують подальшого доопрацювання, бо негативно впливають на своєчасний та якісний розгляд господарських справ. Питання підвищення ефективності розгляду господарськими судами справ у позовному провадженні були предметом дослідження багатьох науковців, серед яких – С.Ф. Демченко, В.І. Саранюк, В.Д. Чернадчук [1-3] та ін., але в контексті реалізації принципу процесуальної економії господарського процесу ці питання потребують додаткового дослідження.

Постановка завдання. Метою цієї статті є аналіз проблемних питань судового розгляду й вирішення господарських спорів та вироблення пропозицій щодо удосконалення правового забезпечення досліджуваної сфери відносин в контексті реалізації принципу процесуальної економії господарського процесу.

Результати дослідження. Неодмінним та першим етапом в реалізації права на судовий захист є звернення до суду. Чітке встановлення можливого складу дій при зверненні до суду, підстав їх здійснення, а також правових наслідків, без сумніву, гарантує охорону суб'єктивних прав і законних інтересів зацікавлених у вирішенні спору осіб. Між тим праву осіб звертатися до суду за захистом своїх прав та інтересів кореспондує обов'язок судді здійснити відповідні процесуальні дії: порушити провадження у справі, відмовити у прийнятті позовної заяви чи повернути позовну заяву без розгляду.

Принцип процесуальної економії, опосередковуючи процесуальну діяльність на стадії порушення провадження у справі, знаходить свій прояв у ряді інститутів господарського процесу. Зокрема, вимоги принципу процесуальної економії мають своє відображення в регламентації інституту підсудності господарських справ. Так, розгляд місцевими господарськими судами у першій інстанції всіх підвідомчих їм справ незалежно від предмета спору і суб'єктного складу сторін, безумовно, потребує менших затрат часу і коштів з боку всіх учасників судового процесу. Ту ж ціль переслідують загальні правила територіальної підсудності.

Встановлюючи альтернативну територіальну підсудність, Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК) надає право вибору найбільш зручного місця розгляду спору позивачу. Наприклад, справи у спорах за участю кількох відповідачів розглядаються господарським судом за місцезнаходженням одного з відповідачів за вибором позивача (ст. 15 ГПК). Спори, пов'язані з укладанням, зміною умов, розірванням та визнанням недійсними договорів, якими передбачено проведення розрахунків за товари (роботи, послуги) у негрошовій формі, підлягають вирішенню господарським судом за місцем знаходження однієї із сторін, до якої звернувся заявник [4, п. 20.3]. Територіальна підсудність господарським судам справ у спорах про визнання договорів недійсними визначається за місцезнаходженням сторони, зобов'язаної за договором здійснити на користь другої сторони певні дії [5, п. 1]. Якщо зобов'язаною за договором є кожна із сторін, справа розглядається господарським судом за місцезнаходженням відповідача.

Враховуючи, що справи господарської юрисдикції в основному пов'язані з виконанням, зміною, припиненням господарських зобов'язань, виконання яких, в свою чергу, забезпечується наявністю в контрагента певного майна, а також з метою оптимального використання часу і коштів учасників господарського процесу, вважаємо за доцільне доповнити господарсько-процесуальне законодавство України наступними правилами підсудності за вибором позивача (по аналогії з частинами 9 і 10 ст. 110 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК): позов до відповідача, який знаходиться або проживає на території іноземної держави, або місцезнаходження чи місце проживання якого невідоме, може бути пред'явлений до суду за місцем знаходження майна відповідача в Україні. Також вважаємо, що справи у спорах, що виникли з договору, в якому зазначено місце його виконання, можуть розглядатися за вибором позивача господарським судом за місцезнаходженням або місцем проживання відповідача, або за місцем виконання договору. У зв'язку з цим пропонуємо доповнити ст. 15 ГПК новою частиною наступного змісту: «Позов, що виник з договору, в якому зазначено місце його виконання, може бути пред'явлений до господарського суду за місцезнаходженням чи місцем проживання відповідача або за місцем виконання договору за вибором позивача.»

Можливості визначення підсудності справи самими сторонами у договорі ГПК не передбачено. Однак норми, які встановлюють право сторін щодо договірної підсудності, можуть міститися в міжнародних угодах. Так, відповідно до п. 2 Київської угоди про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, компетентні суди держав-учасниць СНД також розглядають справи у випадках, якщо про це є письмова угода сторін про передачу спору цьому суду [6]. За наявності такої угоди суд іншої держави – учасниці СНД – припиняє провадження у справі за заявою відповідача, якщо таку заяву зроблено до прийняття рішення у справі. Оскільки ГПК не встановлює форми угоди щодо договірної підсудності, вона повинна відповідати загальним правилам, установленим для форми угод. ГПК не містить норм, які встановлювали б процесуальні наслідки укладання угоди про договірну територіальну підсудність після порушення провадження у справі. З огляду на це можна дійти висновку, що угода про договірну підсудність може бути укладена лише до винесення судом ухвали про прийняття позовної заяви та порушення провадження у справі.

Місцеві господарські суди вправі вирішувати спори і у тих випадках, коли міжнародним договором передбачено можливість укладення письмової пророгаційної угоди між суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності України та іноземним суб'єктом господарської діяльності [7, п. 1]. Обираючи як орган вирішення спорів місцевий господарський суд України, сторони пророгаційної угоди повинні дотримуватись вимог міжнародного договору та ст. 16 ГПК щодо виключної компетенції господарських судів України. З урахуванням вищевикладеного вважаємо за доцільне застосування у господарському процесі інституту обмеженої договірної підсудності, а саме пропонуємо закріпити у ГПК право сторін визначати у договорі територіальну підсудність до відкриття провадження у справі, крім позовів, щодо яких встановлено виключну підсудність (з обмеженням кола судів господарським судом за місцезнаходженням позивача чи відповідача і господарським судом за місцем виконання договору).

Оперативному вирішенню господарських справ також сприяють правила підсудності декількох пов'язаних між собою позовних вимог і справ. Спільний розгляд таких вимог одночасно диктується як інтересами всебічного з'ясування дійсних взаємовідносин сторін, так і міркуваннями процесуальної економії. Відповідно до ст. 58 ГПК в одній позовній заяві може бути об'єднано кілька вимог, зв'язаних між собою підставою виникнення або поданими доказами. Отже, позивач, наділений правом об'єднати в одній позовній заяві кілька вимог, тобто кілька способів захисту порушеного права. Позивач має право об'єднати в одній позовній заяві не лише вимоги до одного відповідача, а й вимоги до кількох відповідачів за умови, що ці вимоги пов'язані між собою підставами виникнення або доказами, що підтверджують ці вимоги.

Об'єднання позовів дає можливість досягти процесуальної економії, ефективніше використати процесуальні засоби для відновлення порушеного права, а також унеможливити винесення різних рішень за однакових обставин. При об'єднанні позовів кожен з них зберігає своє самостійне значення і тому по кожній позовній вимозі суд повинен надати відповідь в судовому рішенні. Системне тлумачення ст. 58 ГПК сукупно з п. 5 ч. 1 ст. 63 ГПК дає можливість дійти висновку, що не допускається об'єднання в одній позовній

заяві кількох вимог до одного чи кількох відповідачів, якщо сумісний розгляд цих вимог перешкоджатиме з'ясуванню прав і взаємовідносин сторін чи суттєво утруднить вирішення справи.

Суддя має право об'єднати в одне провадження позовні заяви незалежно від згоди позивача. Таке об'єднання можливе як під час прийняття позовних заяв до розгляду й порушення провадження у справі, так і під час судового розгляду. Сторони у справі не позбавлені права подати до господарського суду клопотання про об'єднання позовів в одне провадження. Право на об'єднання позовних заяв надано лише суду першої інстанції. Якщо питання про об'єднання позовів суд вирішує під час прийняття позовної заяви до розгляду і порушення провадження у справі, суд в одній ухвалі приймає до розгляду позовні заяви, які підлягають об'єднанню, порушує єдине провадження за всіма поданими позовними заявами, зазначивши в цій ухвалі про об'єднання позовів.

Господарському суду не надано права роз'єднувати поєднані в одне провадження позовні вимоги. Якщо суд, вирішуючи питання про прийняття справи до розгляду, встановить, що порушено правила поєднання вимог чи об'єднано в одній позовній заяві кілька вимог до одного чи кількох відповідачів, сумісний розгляд цих вимог перешкоджатиме з'ясуванню прав і взаємовідносин сторін чи суттєво утруднить вирішення спору, він відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 63 ГПК повертає позовну заяву і додані до неї документи. Навіть у випадку, коли позивач правомірно об'єднав вимоги, пов'язані між собою, суд має право повернути позовну заяву, якщо вважатиме, що сумісний розгляд об'єднаних вимог перешкоджатиме з'ясуванню прав і взаємовідносин сторін і суттєво утруднить вирішення спору. Однак слід зауважити, що суд на стадії прийняття справи до розгляду, вирішуючи питання про можливість сумісного розгляду вимог, не має права вдаватися до оцінки доказів, а повинен виходити лише з викладених у позові обставин справи. Вищевикладені проблеми можуть бути вирішені, на нашу думку, шляхом надання господарському суду права роз'єднувати поєднані раніше в одне провадження позовні вимоги, а також шляхом чіткого формулювання підстави для повернення позовної заяви, пов'язаної з порушенням правил об'єднання позовних вимог. Зокрема, вважаємо за доцільне викласти п. 5 ч. 1 ст. 63 ГПК у новій редакції: «...5) в одній позовній заяві до одного або декількох відповідачів об'єднано кілька непов'язаних між собою вимог». Пропонуємо також зміни до ст. 58 ГПК, а саме вважаємо за доцільне викласти частину 2 ст. 58 ГПК у такій редакції: «Залежно від обставин справи суд може постановити ухвалу про роз'єднання у самостійні провадження кількох об'єднаних в одне провадження вимог, якщо їх спільний розгляд ускладнює вирішення спору».

ГПК не передбачено можливості об'єднання в одне провадження вимог, що підлягають розгляду за правилами різних видів судочинства. Тому в разі подання позову, в якому такі вимоги об'єднано, господарський суд приймає позовну заяву в частині вимог, що підлягають розглядові господарськими судами, а в іншій частині з посланням на п. 1 ч. 1 ст. 62 ГПК – відмовляє у прийнятті позовної заяви. Якщо у розгляді справи буде встановлено, що провадження у відповідній частині порушено помилково, господарський суд припиняє провадження у справі в цій частині згідно з п. 1 ч. 1 ст. 80 ГПК.

Слід зазначити, що у разі відмови в прийнятті позовної заяви повторне звернення тієї ж особи до господарського суду з таким самим позовом не допускається. У той же час повернення позовної заяви не перешкоджає повторному зверненню до господарського суду в загальному порядку після усунення позивачем допущених недоліків. Враховуючи це, вважаємо, що у разі порушення правил об'єднання вимог (п. 5 ч. 1 ст. 62 ГПК), у тому числі вимог, що підлягають розгляду за правилами різних видів судочинства, суд, з точки зору економії процесуальних засобів, повинен не відмовляти, а повертати позовну заяву без розгляду. Таким чином, позивачу буде надана можливість повторно звернутися до господарського суду, сформулювавши більш чіткіше свої вимоги, що підлягатимуть розгляду у порядку господарського судочинства. У зв'язку з цим пропонуємо доповнити частину 1 ст. 63 ГПК пунктом 7 наступного змісту: «...3) в позовній заяві об'єднано кількох вимог, які підлягають розгляду в порядку різного судочинства».

Вичерпний перелік підстав для відмови в прийнятті позовної заяви також є проявом принципу процесуальної економії. Вже сама наявність вказаного інституту в господарсько-процесуальному праві забезпечує оперативний захист суб'єктивних прав і законних інтересів відповідача від необґрунтованих вимог з боку позивача. Встановивши в ст. 62 ГПК вичерпний перелік підстав відмови у прийнятті позовної заяви, законодавець забезпечує процесуальні гарантії прав суб'єктів господарської діяльності на звернення до господарського суду за захистом своїх прав та інтересів. Принцип процесуальної економії виявляє вплив на формування вказаних підстав, припускаючи розвиток законодавства у напрямку віднесення к підставам відмови у прийнятті позовної заяви лише тих обставин, перевірка яких у звичайному режимі не становить труднощів та які легко можуть бути встановлені суддею під час прийняття позовної заяви.

Аналізуючи обставини, що вказані в ст. 62 ГПК у якості підстав відмови у прийнятті позовної заяви, слід відмітити, що в цілях підвищення гарантій права суб'єктів на звернення до господарського суду, а також оперативності й економії процесуальних засобів при порушенні провадження у справі, законодавцю необхідно більш чіткіше викласти вказані обставини. Так, немає однозначного тлумачення п. 2 частини 1 ст. 62 ГПК, який встановлює, що суддя відмовляє у прийнятті позовної заяви, якщо у провадженні господарського суду або іншого органу, який в межах своєї компетенції вирішує господарський спір, є справа зі спору

між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав, або є рішення цих органів з такого спору. Наведене формулювання неоднозначно за своїм змістом, тому що включає декілька самостійних підстав відмови у прийнятті позовної заяви, що приводить до різного розуміння його змісту як серед вчених-процесуалістів, так і серед суддів.

З огляду на аналогічні норми цивільно-процесуального та адміністративно-процесуального законодавства (ст. 122 ЦПК, ст. 109 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС) вважаємо за доцільне на законодавчому рівні чіткіше викласти підстави відмови у прийнятті позовної заяви, а саме пропонуємо викласти частину 1 ст. 62 ГПК у новій редакції:

«Суддя відмовляє у прийнятті позовної заяви, якщо:

- 1) заява не підлягає розгляду в судах у порядку господарського судочинства;
- 2) у провадженні господарського чи іншого суду є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, або у такому спорі судом ухвалено рішення, яке набрало законної сили;
- 3) набрала законної сили ухвала суду, яка є підставою для видачі виконавчого документа на виконання рішення третейського суду або арбітражу, прийнятого у спорі між тими самими сторонами, стосовно того самого предмету та з тих самих підстав;
- 4) після смерті фізичної особи, а також у зв'язку з припиненням юридичної особи, які є однією із сторін у справі, спірні правовідносини не допускають правонаступництва».

Аналізуючи положення процесуального законодавства про порядок порушення провадження у справі (ст. 63 ГПК, ст. 108 КАС, ст. 121 ЦПК), слід зазначити, що норми адміністративно-процесуального й цивільно-процесуального законодавства, на відміну від господарсько-процесуального, містять положення про такий інститут, як залишення позовної заяви без руху, що передує поверненню позовної заяви. Переваги залишення позовної заяви без руху беззаперечні: суд у встановлений ним строк надає позивачу можливість усунути недоліки позовної заяви, у разі виправлення яких позовна заява вважатиметься поданою у день первинного подання її до суду. Таким чином дотримуються вимоги процесуальної економії, економляться час і витрати сторін і суду, а також встановлюються додаткові гарантії здійснення права на судовий захист у межах строку позовної давності. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне запровадження інституту залишення позовної заяви без руху і в господарсько-процесуальне законодавство, тоді ст. 63 ГПК матиме нову назву і нову першу частину:

«Стаття 63. Залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви

Суддя, встановивши, що позовну заяву подано без додержання вимог, встановлених статтями 54-57 цього Кодексу, постановляє ухвалу, в якій зазначаються підстави залишення заяви без руху і встановлюється строк, достатній для усунення недоліків, який не може перевищувати п'яти днів з дня отримання позивачем ухвали. Копія ухвали про залишення позовної заяви без руху невідкладно надсилається особі, що звернулася із позовною заявою. Якщо позивач усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, вона вважається поданою у день первинного її подання до суду».

До складу учасників господарського процесу входять сторони, треті особи, прокурор, інші особи, зокрема судові експерти, перекладачі, які можуть брати участь у процесі у випадках, передбачених ГПК України, а також посадові особи чи інші працівники підприємств, установ, організацій, державних та інших органів, коли їх викликано для дачі пояснень з питань, що виникають під час розгляду справи (статті 18, 30 ГПК). Фактично останні є свідками по справі, оскільки в силу незалежних від них обставин їм стали відомі будь-які дані (відомості) по справі. Але згідно з чинним ГПК вони мають право знайомитися з матеріалами справи, брати участь в огляді та дослідженні доказів, що може призвести до перекручування фактів у ході свідчення.

Відповідно до ст. 32 ГПК в процесі доказування можуть бути використані тільки засоби доказування, передбачені законом: письмові та речові докази, висновки судових експертів, пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі. Слід зазначити, що в господарсько-процесуальному законодавстві, на відміну від адміністративно-процесуального та цивільно-процесуального законодавства, відсутні норми про показання свідків як можливий засіб доказування. З метою вдосконалення процесу доказування при судовому вирішенні господарських справ вважаємо за доцільне введення в господарський процес інституту «свідка», визначивши його правовий статус та відмежувавши від прав і обов'язків інших активних учасників процесу. При цьому, враховуючи специфіку господарського процесу, вважаємо, що показання свідків можуть використовуватися під час розгляду господарських справ лише у разі неможливості встановлення фактичних обставин іншими засобами доказування.

У зв'язку з вищевикладеним, з метою вдосконалення положень господарсько-процесуального законодавства щодо належності і допустимості доказів, враховуючи правову регламентацію зазначених питань в адміністративному та цивільному судочинстві (ст. 70 КАС, ст. 58, 59 ЦПК), вважаємо необхідним доповнити ст. 34 ГПК новою частиною наступного змісту: «Суд допускає використання показань свідків для доказування тих фактів (обставин), які неможливо довести іншими засобами доказування». Також пропонуємо удосконалити законодавчий перелік засобів доказування шляхом його доповнення показаннями свідків та уточнення формулювання такого засобу доказування, як пояснення осіб, які беруть участь у справі, а саме викласти частину 2 ст. 32 ГПК

наступним чином: «Ці дані встановлюються такими засобами доказування: письмовими і речовими доказами; висновками судових експертів; показаннями свідків, поясненнями сторін та інших осіб, які беруть участь в судовому процесі, їхніх представників. В необхідних випадках на вимогу судді пояснення сторін та інших осіб, які беруть участь в судовому процесі, їхніх представників мають бути викладені письмово».

Господарський суд за клопотанням сторони або за своєю ініціативою має право до прийняття рішення залучити до участі у справі іншого відповідача, якщо у спірних правовідносинах він виступає або може виступати як зобов'язана сторона. Заміна первісного відповідача належним відповідачем допускається лише за згодою позивача, яка має бути викладена в його письмовій заяві чи зафіксована в протоколі судового засідання. Якщо ж такої згоди не надано, то господарський суд у залежності від конкретних обставин справи вчиняє одну з таких дій: 1) розглядає справу в межах заявлених позовних вимог і відмовляє в позові, оскільки відповідач не є належним; 2) залучає до участі у справі з власної ініціативи іншого відповідача згідно з частиною 1 ст. 24 ГПК.

У процесі вирішення господарським судом спору між позивачем і відповідачем третя особа може вважати, що саме їй належить право на предмет спору. З метою захисту свого права така особа може звернутися до господарського суду, який розглядає справу, з заявою про вступ у справу як третя особа з самостійною вимогою на предмет спору. Вступ цієї особи у справу можливий на будь-якій стадії провадження зі справи в місцевому господарському суді, але до прийняття ним рішення.

Відповідно до ст. 24 ГПК після заміни неналежного відповідача залучення іншого відповідача розгляд справи починається спочатку. У разі прийняття судом позовної заяви третьою особою із самостійними вимогами на предмет спору розгляд справи, а відтак і перебіг строку вирішення спору, починається спочатку [8, п. 1.5]. Ці норми ґрунтуються на тому, що особі, яка залучена до участі у справі у якості відповідача чи третьою особою із самостійними вимогами, слід надати можливість скористатися повним обсягом процесуальних прав, передбачених ГПК. Але сучасна господарська практика вимагає від учасників судового процесу швидкого і правильного вирішення спору з найменшими затратами. Також за конкретних обставин справи залучені у судовий процес нові відповідачі і треті особи із самостійними вимогами на предмет спору, можуть і самі бути не зацікавлені у розгляді справи спочатку. Безумовно, процесуальне законодавство повинно містити норми, які гарантують процесуальні права залучених відповідачів і третіх осіб із самостійними вимогами на предмет спору, при цьому норми цього законодавства мають сприяти скорішому судовому вирішенню господарської справи, надаючи відповідним учасникам процесу варіант дозволеної поведінки.

Для прикладу можна навести подібні положення цивільно-процесуального законодавства України. Так, суд за клопотанням позивача, не припиняючи розгляду справи, замінює первісного відповідача належним відповідачем, якщо позов пред'явлено не до тієї особи, яка має відповідати за позовом, або залучає до участі у справі іншу особу як співвідповідача. Після заміни відповідача або залучення до участі у справі співвідповідача справа за клопотанням нового відповідача або залученого співвідповідача розглядається спочатку (ст. 33 ЦПК). В свою чергу, ст. 34 ЦПК встановлює, що треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, можуть вступити у справу до закінчення судового розгляду, пред'явивши позов до однієї чи обох сторін. Після вступу в справу третьою особою, яка заявила самостійні вимоги щодо предмета спору, справа за клопотанням цієї особи розглядається спочатку. Відповідно до вимог господарської практики, з огляду на правове забезпечення подібних питань у цивільному судочинстві, вважаємо за доцільне вдосконалити правові наслідки вступу у справу третьою особою із самостійними вимогами, заміни неналежного відповідача та залучення до участі у справі іншого відповідача, а саме пропонуємо в цих випадках продовження розгляду справи по суті, якщо залучений відповідач чи третя особа, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, не заявляють клопотання про розгляд справи спочатку.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, з метою підвищення ефективності судового розгляду й вирішення господарських спорів в контексті реалізації принципу процесуальної економії вважаємо за доцільне:

- застосування у господарському процесі інституту обмеженої договірної підсудності (з обмеженням кола господарських судів за місцезнаходженням позивача, місцезнаходженням відповідача, місцем виконання договору);
- встановлення альтернативної підсудності для позовів з договорів, в яких зазначено місце їх виконання, та позовів про відшкодування шкоди, завданої майну осіб, закріпивши у ГПК можливість їх подання до суду не лише за місцезнаходженням відповідача, а також за місцем виконання договору та місцем завдання шкоди відповідно;
- запровадження у позовному провадженні інституту залишення позовної заяви без розгляду та інституту роз'єднання позовних вимог;
- використання під час судового розгляду господарської справи показань свідків у разі неможливості встановлення фактичних обставин іншими засобами доказування.

Вважаємо, що внесення зазначених положень до ГПК України на сучасному етапі розвитку господарського процесу сприятиме економії коштів сторін та держави, часу розгляду справи, а також зменшить можливість затягування справи, що позитивно відіб'ється на розвитку господарських відносин взагалі.

Список використаних джерел:

1. Саранюк В.І. Шляхи вдосконалення організації господарського процесу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.: 12.00.04 / В.І. Саранюк; Міжрегіональна Академія управління персоналом. – Київ, 2011. – 16 с.
2. Демченко С.Ф. Системний аналіз ефективності господарського судочинства / Демченко С.Ф. // Вісник Академії правових наук України. – 2010. – № 1 (60). – С. 180–186.
3. Господарське процесуальне право: підручник / За заг. ред. В.Д. Чернадчука. – Суми : «Університетська книга», 2009. – 378 с.
4. Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 24.10.2011 р. № 10 // Вісник господарського судочинства. – 2011. – № 6. – С. 13.
5. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 11 // Податки та бухгалтерський облік. – 2013. – № 72. – С. 16.
6. Угода про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності: СНД, Міжнародний документ від 20.03.1992 р.; ратифіковано постановою Верховної Ради України № 2889-ХІІ від 19.12.92 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 12. – Ст. 587.
7. Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій: Роз'яснення Президії Вищого господарського суду України від 31.05.2002 р. № 04-5/608 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_608600-02.
8. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 18 // Вісник господарського судочинства. – 2012. – № 1. – С. 27.

ШЕВЕРДИНА О. В.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри господарського права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 346(477):001.895

РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано наукові підходи до визначення інвестиційного потенціалу, відмежовано від поняття «інвестиційний клімат» та «інвестиційна привабливість». Запропоновано авторські визначення цих понять.

Ключові слова: *інвестиції, інвестування, інвестиційний потенціал, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат.*

В статье проанализированы научные подходы к определению инвестиционного потенциала, отграничено от понятия «инвестиционный климат» и «инвестиционная привлекательность». Предложены авторские определения этих понятий.

Ключевые слова: *инвестиции, инвестирование, инвестиционный потенциал, инвестиционная привлекательность, инвестиционный климат.*

In the article the scientific going is analyzed near the decision of investment potential, it is delimited from a concept “investment climate” and “investment attractiveness”. The author decisions of these concepts are offered.

Key words: *investments, investing, investment potential, investment attractiveness, investment climate.*

Вступ. Сучасна ситуація в економіці України потребує вирішення таких кардинальних та взаємопов'язаних завдань, як вихід із глибокої фінансово-економічної кризи та повний перехід до ринкових умов господарювання. Успішне впровадження ринкових реформ не можливе без перебудови економіки з метою створення сприятливого інвестиційного клімату, що зумовить залучення прямих іноземних інвестицій, які є однією з головних стратегій економічного зростання, а також ефективного використання власного інвестиційного потенціалу.

